

THEOLOGIA BIBLICA

Marjovszky Tibor*

Üllő

Mártsa bele az izsópot...

A mPára három fejezete

Bernáth Klára (1949–2020) emlékének.

Kis túlzással, a Misna problémája négy fogalomban foglalható össze: tiszta, tisztátalan, tiltott, engedélyezett. A kérdés bonyolultságát viszont az is mutatja, hogy a Misna egy egész rendet (רָדו – *sēdaer*) – az utolsót –, annak mind a tizenkét traktátusát (מַסְכֵּת – *massæket*) ennek a témának szenteli, amely százhuszonhat fejezetet jelent. Természetesen ezen a renden kívül is bőséges anyag foglalkozik a rituális tisztátalansággal, például többek között a Jóma (יֹמָא – *jómá*) traktátus, amelynek témája az Engesztelő Nap (יּוֹם כִּפּוּר – *jóm kippúr*) vagy a Miqváót (מִקְוֹאוֹת – *miqvâ'ót*), amely a rituális fürdő használatát szabályozza.

A tisztátalanság rabbinikus szabályozása igen összetett rendszer, ahhoz azonban, hogy az alább olvasható három fejezetet világosabban megérthessük, ha csak nagy vonalakban is, de el kell igazodnunk benne. A Tóra tisztaságról és tisztátalanságról szóló rendelkezései nem egészségügyi szabályozások, hanem kultikus előírások. Ha nem így volna, nehéz lenne értelmezni, hogy az olyanok esetében, amelyek poklosság, kiütések, menstruáció következményei, miért csak elmúlásuk után kell alkalmazni az eljárást, az olajjal vagy vérrel történő meghintést.

A tisztátalanság elsődleges oka szerint három kategóriáról beszélhetünk: halott által, emberek által és engesztelő áldozat által okozott tisztátalanságról. Az első további alkategóriákra osztható: emberi tetem; elpusztult csúszómászó; állattem; barom, azaz fogyasztható szárnyas, tiltott szárnyas. Létezik ennél lényegesen bonyolultabb rendszerezés is, amely tizenkét kategóriát különböztet meg:

- זָב – *zâv*: emberi test váladékai férfinál (3Móz 15,2);
- זָב – *zâv*: emberi test váladékai nőnél (3Móz 15,25);
- נִדָּה – *niddâ*: menstruáció (3Móz 15,19);
- יוֹלְדֵת – *jôlædet*: első menstruáció a szülés után (3Móz 12,2);
- צִעְרַת – *šâ'arat*: bőrbetegség, lepra (3Móz 13,1–2);
- שִׁכְבַּת זֶרַע – *šikbat zæra*: magömlés (3Móz 15,16);

* Dr. Marjovszky Tibor (Budapest, 1953) nyugalmazott teológiai tanár.

- תמי מת – *ṯmē mēt*: tisztátalanság holttal történő érintkezés által (3Móz 15,2);
- שרץ – *šeræṣ*: csúszómászóval, elpusztult hullóval (3Móz 11,29–31);
- נבלה – *n^evêlâ*: dög;
- בהמה טהורה – *b^ehêmâ ṯhôrâ*: rituálisan tiszta állat (3Móz 11,39);
- בהמה טמאה – *b^ehêmâ ṯmê'â*: rituálisan tisztátalan állat (3Móz 11,26);
- עוף טהור – *'ôf ṯâhôr* – rituálisan tiszta madaré (3Móz 17,15).

Ezek az úgynevezett elsődleges tisztátalansági források (אב הטומאה – *'av haṯṯûm^eâ*). Tisztátalanná válhat: ember, edény, ruha, étel, lakóhely (ház és egyéb). A tisztátalanság alacsonyabb szintjeit számokkal jelölik. Az ezektől való megtisztulás történhet: rituális fürdőben alámerüléssel (טבילה – *ṯvîlâ*), ennek a Misna külön traktátust szentel (טבול יום – *ṯvûl jôm*); halott érintésének esetében a veres tehén hamujának folyóvízzel történt összekeverése után meghintéssel. A rendszer igen sokrétű, de alapszítű megértéshez ennyi is elég.

A megtisztulás lehetséges formái: הטאת – *haṯṯâ't*: a veres tehén, egyéb folyadék (4Móz 19,7); מי הטאת – *mê haṯṯât*: bűnázozati víz (4Móz 19,21); אפר הטאת – *'êfer haṯṯâ't*: bűnázozati hamu (19,10). A Tórán kívül kiterjesztik a lehetséges tisztátalanságok körét: bálványok szolgálata (Jer 2,7; Ez 20,7.18; 23,3–4, Zak 13,2); idegen ország/fogság (Jer 3,1.9; Ám 7,17); betegség (Zsolt 88).

Rabbinikus szöveget fordítani nem egyszerű. Az úgynevezett „kis nyelvekre” ez fokozottan érvényes. A Misnához van ugyan nyelvtan, de Misna-szótár nincs. Ezt két dologgal szokták indokolni. Egyrészt azzal, hogy a talmudi-rabbinikus szótárakkal – Levytől Sokoloffig – a feladat megoldható, másfelől, hogy a Misna nyelve a Talmudokhoz képest igen könnyű. (Ez utóbbi érv igen kérdéses, amint az az alábbi fordítási kísérletből is kitűnhet). Anélkül, hogy a részfordításokba részletesen belemennénk, a teljes fordítások közül meg kell említenem néhányat, amelyeket itt is felhasználtam. Legelőször egy német nyelvű munkát, amely kuriózum, és tudomásom szerint az első teljes német nyelvű fordítás. Ezt Johann Jacob Rabe (1710–1798) lelkész és hebraista készítette el, akit Moses Mendelsohn „erős talmudistá”-nak nevez egyik Herdernek címzett levelében. Lefordította és jegyzetekkel látta el a Babilóniai Talmud két traktátusát: Berákót (1777), Péá (1781). Németre fordította Moses Mendelsohn Prédikátor könyvéhez írott héber nyelvű kommentárját. Fő műve azonban kétségtelenül a teljes Misna fordítása (1760–1763), amely Onolzbachban (ma: Ansbach) jelent meg hat kötetben. Bár hibái és félreértései miatt használatát ma már nem ajánlják, két dolog miatt mégis érdemes bele-belenézni. Igen bátran használt szögletes zárójel, amelybe a megértést megkönnyítő jegyzeteit és magyarázatait illesztette a szövegbe. Ezeket igen olvasóbarát módon eltérő betűtípussal szedette, és hivatkozva korábbi zsidó kommentátorokra, például Rásira, olyan értelmezést tett közzé, amely a korabeli olvasónak elérhetetlen, s az esetek igen nagy

százalékában enélkül érthetetlen is maradna. Nemcsak hebraista volt, hanem jelentős egyházi karriert is befutott: ansbachi szuperintendensként halt meg. Bár ízig-vérig hebraista volt, amit ebben a korban egyházilag nem mindig néztek jó szemmel, a Pára traktátus bevezetésében mégis utalást tett az előkép és krisztológiai megfeleltetés divatos irányára, bár ekkor sem saját érvelését közli, hanem másra hivatkozik. Ezt írja:

„A szász választófejedelemség boldogult udvari főlelkésze, D. Bernhard Walcher Marperger *A törvényben lévő utolsó bűnaldozat, mint a megfeszített Jézus tökéletes előképe* címmel egy éppen oly tudós, mint építő traktátust írt 1735-ben, s ebben példát adott arra, milyen módon lehet a lévita árnyékképek héja alatt a dolgok lényegét/magvát megkeresnünk.”¹

Az angolok mindmáig előszeretettel használják Danby teljes fordítását, amely jól olvasható, és megbízhatóan eligazít minimálisra szorított jegyzeteivel. Őt tekintni példának egy viszonylag új német fordítás, amelyet Dietrich Correns készített (2005), s aki a már egy évszázada húzóóó, de befejezetlen *Giessener Mischna* egyik fordítója. Fordítása élvezhető és jól olvasható a Danbyénál is kevesebb jegyzettel.

Külön figyelmet érdemel Michael Krupp projektje, amely a *Jerusalem Misna* nevet viseli. Traktátusonként jelent meg, amelyek tartalmazznak egy héber szöveget, egy német fordítást elég kiterjedt német nyelvű jegyzettel, a héber szöveg alatt pedig apparátust közöl, amely a különböző kéziratok ortográfiai és egyéb eltéréseit mutatja. Az egyes traktátusokat egyetemi hallgatók fordították, akik egy vagy több éves izraeli ösztöndíjat kaptak a Studium in Israel program keretében, de a fordítók között van Jeruzsálemben élő benedekrendi apáca is. Ez a projekt több előnnyel is rendelkezik: alapszövege a Kaufmann-kézirat (N), amely a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található. (Krupp a Misna Arákín traktátusából írta disszertációját, s ekkor hosszabb időt töltött Budapesten is.) Az apparátus figyelembe veszi a legfontosabb kéziratokat és kiadásokat: Albeck (B) München 95 (D) Parma 138 Cambridge 470 (P). Az apparátusban a sorrend: אפקנב (a héber olvasás szerint).

A fordítás elkészítésekor az előbb felsorolt fordítások mindegyikét igyekeztem figyelembe venni, de a Krupp-féle, tehát Kaufmann-kódex minden esetben prioritást élvezett. A tradicionális zsidó álláspont megjelenítéséhez az ArtScroll Kiadó megfelelő kötetét használtam. A szöveg beható elemzése nem volt célom, inkább azt tartottam elsődlegesnek, hogy a szöveget hozzáférhetővé tegyem a

¹ Siegfried, C. – Rabe, Johann Jacob. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 27 (1888), 78. [Online-Version] URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd124016510.html#adbcontent> (2020. okt. 12.)

magyar anyanyelvűek számára. Remélem, hogy sikerült. A közbeékelt tárgyi magyarázatok kizárólag a jobb megértést szolgálják.

A פרה – *Pârâ* a Misna טהרות – *Tohorôt* széderének negyedik helyén áll. Egyéb beosztások is vannak, de ez a legelfogadottabb, ahol a traktátusok sorrendjét azok hosszúsága határozza meg. Példaképpen: a széder első traktátusa, a *Kêlîm* (כלים – *kêlîm*: „edények”) harminc fejezetből áll, míg az utolsó az *’ûqšîn* (עוקצין – *’ûqšîn*: „kocsányok/száraz”) háromból. A fejezeteken belüli egységeket is misnáknak nevezik.

A Párâ más ok miatt is külön kategória. A Talmudban vannak úgynevezett „árva” traktátusok. Ez azt jelenti, hogy nem minden misnához tartozik gemara, s csak a misna került megőrzésre. A Babilóniai Talmudban (BT) huszonhat ilyen traktátus van, a Jeruzsálemi Talmudban (JT) huszonnégy. A *Tohorôt* széderben – mind a babilóniai, mind pedig a palesztinai Talmudban csak a נדה – *niddâ* traktátushoz tartozik gemara. Olyan traktátus pedig, amelynél mindkét Talmudban hiányzik a gemara, tizenöt van. Ennek különféle okai lehetnek, mint például a Templom méreteivel, berendezésével, épületeivel kapcsolatos traktátus esetében (מדות – *middôt*: „mérések”): a hagyományozás idején az a Templom, amelyre ezek a leírások vonatkoztak, nem létezett, más esetekben Babilonban bizonyos csak a Szentföldön érvényes rendelkezések okafogyottá váltak.

A Párâ tizenkét fejezete a következő témákat tárgyalja:

1. A veres tehén – és egyéb áldozati állatok – kora, ami után alkalmas a szertartásra.
2. Egyéb körülmények: a tehén vemhes, nem természetes úton született, nem zsidótól vásárolták. Mi a teendő, ha a megkívánt veres színben fekete vagy fehér szőrszálak fordulnak elő?
3. Papi előkészületek, a hamu és annak milyensége.
4. Mi teszi a hamut alkalmatlanná, miért teszi a veres tehén hamujának elkészítése, s az azzal való foglalkozás a ruhát tisztátalanná?
5. Milyen edények alkalmasak a víz tárolására?
6. A víz és a hamu vegyítésének szabályai.
7. Az eljárás további menete különböző körülmények között.
8. Alkalmatlanság átvitele harmadik személyre vagy eszközre.
9. Milyen edényben kell a vizet tárolni, mi a helyzet, ha állat esik a vízbe vagy iszik abból, s mi a teendő, ha például ember iszik belőle?
10. Tisztaság és tisztátalanság s ezeknek forrásai.
11. További tisztátalansági esetek, ezek kapcsolata egyéb kötelezettségekkel, mint például a tizeddel, adományokkal.

12. Az izsóppal való meghintés szertartásának szabályai, az ezt veszélyeztető körülmények, s lefolyása közben előforduló esetek.²

I/1

R. Eliézer³ mondja: A nőstényborjú [nem lehet több] egy, a tehén két-éves[nél]. [Azonban] a Bölcsék ezt mondták: A borjú kétéves, a tehén három- vagy négyéves is lehet. R. Méír⁴ ezt mondja: Öt éves is, ha vén. Tovább nem várhatnak vele, mert fekete színűre változhat, s akkor alkalmatlan [a szertartásra]. R. Jehósúa⁵ mondja: Én csak ezt hallottam: Hároméves. Ezt mondták neki: Mit jelent ez a szó, hároméves? Ezt felelte: Így hallottam, magyarázat nélkül. Ben Azzaj⁶ ezt mondta: Megmagyarázom. Ha hármat (שְׁלִישִׁית – *šēlišît*) mondasz, az a számolásnál jelent más [egyéb számot], de ha azt mondom: Hároméves (שְׁלִישָׁת – *šēlišat*), az [pontosan] hároméves[et jelent].

Ugyanígy mondta nekik: Négyéves szőlő. Ezt mondták neki: Mit jelent ez a szó: négy? Ezt felelte: Így hallottam, magyarázat nélkül. בֶּן אַזַּי Ben Azzaj ezt mondta: Megmagyarázom. Ha négyet mondasz, az a számolásnál jelent más [egyéb számot], de ha azt mondom: Négyéves, az [pontosan] négyéves[t jelent]. Ezt is mondta: „Aki egy [leprától] beszennyezett házban fél kenyeret eszik, [olyat], amelyből három darab egy qavnyi.” Így szóltak hozzá: „Nem kellene inkább így mondanod: Tizennyolc [darab kenyér] egy szeányi [lisztből] (*lassē ā*)?” Így felelt nekik: „Így hallottam [magyarázat nélkül].” Ben Azzaj ezt felelte: „Megmagyarázom: Ha ezt mondom, három egy kavból, [az azt is jelenti]: A *ballá* nélkül. Ha azonban ezt mondom: Tizennyolc [kenyér] egy szeából, [az azt jelenti], hogy [mindegyik kenyér mérete] csökken [a papoknak] járó rész miatt.”

Fél kenyeret eszik, [olyat], amelyből három darab egy qavnyi [...] קב – qav, kb. 2 liter liszt. Ebből három kenyeret ritkán sütöttek, jóval nagyobb mennyiséget vetettek be a kemencébe, s azután szétosztották. Az egy szeá kb. 12 liter liszt.

² A fejezetek nem csak ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak, ez a felsorolás tehát csak tájékoztató jellegű. Ld. részletesebben Krupp, Michael (Hrsg.): *Die Mishna. Band 6. Ordnung: Toharot – Reine Dinge.* [6,4] *Para – Rote Kub.* Bearb. von Gabriele Penka. Lee Achim Sefarim, Ein Karem–Jerusalem 2014, VII–IX.

³ Eliézer ben Hürkanosz második generációs (Kr. u. 80–120) tanna.

⁴ R. Méír negyedik generációs (Kr. u. 140–165) tanna, R. Akiva (50 körül –132) tanítványa.

⁵ Jehósúa ben Hanna második generációs tanna.

⁶ R. Simon ben Azzaj harmadik generációs (Kr. u. 120–140) tanna, R. Akiva kortársa.

Nem kellene inkább így mondanod: Tizennyolc [darab kenyér] egy széányi [lisztből]? A szeát a Tóra sokkal gyakrabban használja, mint a qavot. A kérdés a szóhasználatra vonatkozik.

A hallá nélkül] חלה – *hallá*: tésztaáldozat (4Móz 15,7–21). Minden dagasztáskor, amennyiben ahhoz több lisztet használtak fel, mint három qavnyit, kötelesek voltak abból a papok számára is juttatni. Egy másik misnai hely (mEd I,2) kimondja, hogy a papi rész elkülönítése csak akkor kötelező, ha a tésztához felhasznált liszt mennyisége eléri az 5/4 qavot, azaz a 2 ½ litert. Miután a papság megszűnt, ebből annyi maradt fent, hogy a háziasszony a kész tésztából lecsíp egy borsónyit, s azt tűzbe veti.

I/2

R. Jósze ha-Galilí⁷ ezt mondja: Kétéves bika[borjú], ahogyan meg van írva: *Egy másik bikaborjút pedig végy vétekáldozatul* (4Móz 8,8). [A Bölcsék] ezt mondták: „Hároméves.” R. Méir ezt mondja: Négy- vagy ötéves egyaránt alkalmas, de ennél idősebb [áldozatul] nem hozható a tisztelet miatt.

a tisztelet miatt] Istent nem lehet megsérteni ennél vénebb áldozati állattal. Ennek nincs tórai alapja, később megfogalmazott rabbinikus tilalom. Nem áldozható ‘öreg és beteg’ (זקן וחולה) – *zâqên v^hôlâe*) állat (mBek VI,12).

I/3

Egyéves bárány, kétéves kos. Az összes [előbb említett állat] napra pontosan [születése szerint]. Tizenhárom hónapos kos vagy juh [egyaránt] alkalmatlan. Rabbi Tarfón⁸ az ilyeneket „palgész”-nak (פלגש – *palgês*) nevezte, Ben Azzaj „núkád”-nak (נוקד – *nûqâd*, R. Jismáel „parakdígmá”-nak (פרכדיגמא – *pârák-dígmâ*). Ha valaki ilyet hoz, s azzal együtt egy kosnál érvényes italáldozatot [is], akkor az áldozat érvénytelen. Amennyiben az állat tizenhárom hónapos és egy napos, akkor az [már] kos[nak] számít.

az ilyeneket „palgész”-nak nevezte] פלגש – *palgês*; gör. πάλλαξ – *pallax*. Már nem gyermek, de még nem ifjú, kamasz.

„núkád”-nak] נוקד – *nûqâd*: pettyes, foltos.

⁷ Jósze a Galileai. Harmadik generációs tanna. Döntései túlnyomórészt a kultuszra és az áldozati rendre vonatkoznak.

⁸ R. Tarfón harmadik generációs tanna volt.

„*parakdígma*”-nak] פֶּרְכֵי־גִמָּא – *pârákdígma*’; gör. παραχάραγμα – *paracharagma*. Olyan pénzérme, amely az uralkodót ábrázolja, de akit időközben már felváltott az utód, s ezért az érme hamis és értéktelen.

I/4

Közösségi bűn és teljes áldozat, egyén és názír bűnért való áldozata, poklos/leprás bűnért való áldozata, az állat harmincnapos korától és azon felül érvényes, már a harmincadik nappal kezdődően. Ha a nyolcadik napon áldozzák fel azokat, [akkor az áldozat] érvényes. Fogadalommal, alamizsnával, elsőszülöttemel, tizeddel, páskabáránnyal kapcsolatos áldozatok nyolcnapos [kortól] érvényesek, s azon felül, már a nyolcadik nappal kezdődően.

III/1

Hét nappal a tehen elégetése előtt az azt végző pap elkülöníti magát házától, abba a kamrába, amely a palotától északkeleti irányban van, s Kövek Házának nevezetik. Hét napon át meghintik minden bűnbánati áldozat alkalmával, amelyet ott [bemutatnak]. R. Joszi⁹ mondja: „Csak a harmadik és a hetedik napon hintik meg.” R. Hananja,¹⁰ a papok feje ezt mondja: „A tehenet elégető papot meghintik mind a hét napon, a nagy engesztelőnapra készülőt a harmadikon és a hetediken.”

palotától] Nincs a magyarázók között egységes álláspont arra nézve, hogy mit jelöl a בִּירָה – *birá*: magát a Templomhegyet, vagy pedig az Antónia erődöt? A szó jelentése: „torony”.

elkülöníti magát házától] A Főpap ugyanígy tett a nagy engesztelőnap előtt is. A törvényt a 3Móz 8,33–35-re vezetik vissza. A szakaszban előforduló לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם – *l’kappêr ‘alêkam*-et („hogy néktek engesztelést szerezzünk”) az ünnepre vonatkoztatták. Később sokat szigorítottak a gyakorlaton, és kiemelték az ünnep és a tisztulási szertartás fontosságát. A „házától” magában foglalja a feleségtől való tartózkodást is.

Kövek Házának] Ebben a kamrában csak olyan edények voltak használatban, amelyek a tisztátalannal történt érintkezés által nem válhattak tisztátalanná, így tovább sem adhatták azt, és a Főpap bizonyosan (rituálisan) tiszta maradt. Például minden olyan edény, amely kőből vagy nem kiégetett agyagból készült.

⁹ R. Józsi ben Halafta, negyedik generációs tanna.

¹⁰ R. Hananja első generációs tanna volt.

III/2

A jeruzsálemi sziklákra udvarokat építettek, s [közvetlen] alattuk üregeket [váj-tak] az [esetleges] mélyben lévő síroktól való félelem miatt. Várandós asszonyokat vittek oda, hogy ott szüljenek, s gyermekeiket ott neveljék fel. Ökröket vezettek oda, amelyeknek hátára ajtók[at erősítettek]. Ezekre [az ajtókra] gyermekek ültek kezükben kőkelyhekkel. Amikor a Siloám tavához értek, leszálltak, megtöltöt-ték [a kelyheket], és visszaültek az ökrök hátára. R. Jósze mondja: [A kelyheket helyükön maradvá] ülve bocsájtották le, s úgy töltötték meg azokat.

[esetleges] *mélyben lévő síroktól való félelem miatt.*] Feltételezték, hogy a föld alatt lehetnek olyan sírok, amelyeknek a helyére már nem emlékeznek vagy je-löletlenek, s a kivájt üregek lehetetlenné teszik, hogy az ilyen sírok a tisztátalanságot átadják a sziklákra épített házaknak. Az üregek nem lehetek kisebbek egy tenyérnyinél (טפח – *taefah*, kb. 7,5 cm).

[az ajtókra] *gyermekek ültek*] Ezekon biztosabban ültek, kisebb esélye volt a leesésnek, amely azt a veszélyt hordozta magában, hogy a földön valami tisztátalanhoz érhetnek hozzá. Ha az ökrök útközben hozzáérték valami tisztátalanhoz, az ajtók „elszigetelték” a gyermekeket attól. A gyermekek nyolcéves korukig nevelkedtek a sziklákra épült udvarokban, mert ez volt az „ártatlanság kora” az elkezdődő nemi érés miatt, ettől kezdve már tisztátalannak (בעל קרי – *ba'al qerí*: „a baleset ura”) számíthattak, s ezért erre a feladatra alkalmatlanok voltak, adott esetben pedig kötelezettek a mikvében való megmerítkezésre.

kőkelyhekkel] ezek nem válhattak tisztátalanná, lásd fentebb „Kövek Háza”. Vö. mKel X,1. A Tószefta szerint (tPar II,2) az edények az ökrök szarvaiból (בכרני שורים – *beqarné šórím*) készültek.

III/3

A Templomhegyet elérve [ismét] leszálltak az ökrökről. A Templomhegy és az udvarok alatt üreg volt, az [esetleges] mélyben lévő sírok[tól való félelem] miatt. Az udvarok bejáratánál egy-egy edény [állt], amelyben a bűnért való áldozat hamuját készítették el. Hoztak egy hímnemű juhott, kötelet kötöttek a szarvai közé, arra egy botot, a végén egy kúp alakú [alul zárt tölcserrel]. A botot behajítják a [hamut tartalmazó edénybe]. Megütik a juhott, s az [jédtében] hátraugrik [s a tölcserrel] kivesz a hamuból, s az megszentelődik, amikor [a kivett

hamu] a víz színén megjelenik. R. Jósze¹¹ mondja: Azért, hogy az eretnekek ne diadalmaskodhassanak [a hamut maga], a gyermek veszi ki, teszi szentté.

edény] Tószefta: קליליות של אבן – *q^elilijjót šael 'ævæn* „kőből készült kanná”.

[A kivett hamu] *a víz színén megjelenik.*] A gyermek[ek]nek ahhoz, hogy a vízbe kevert hamu valóban tisztító vízzé váljon, annyi hamut kellett a vízbe tennie, hogy az láthatóvá legyen a víz színén.

eretnekek] למינים – *l^eminnîm*. Itt a szadduceusokat jelent(het)i, bár csupán a nyomtatott kiadás (Albeck, 262) olvasata támogatja ezt: לצדוקים – *l^ešaddükîm*.

III/4

Egyik bűnért való áldozat sem helyettesíthető egy másikkal, s egyik gyermek sem helyettesíthető egy másikkal. R. Jósze ha-Galíl szavai szerint a gyermekeknek egymást kölcsönösen meg kell hinteniük, R. Akiva viszont ezt mondja: Nem kell meghinteniük egymást.

egy másikkal] Amennyiben eközben egy *vis major* miatt akár a tehén, akár a gyermek alkalmatlanná/tisztátalanná válik, az eljárást újra kell kezdeni: más tehénnel, más gyermek[ek]kel, az addig történtek pedig érvénytelenek.

III/5

Ha nem találnak [hamut a korábbi] hétből, akkor hatból, vagy ötből, vagy négyből, vagy háromból, vagy kettőből, vagy egyből készítik el. Kik készítették el? Az elsőt Mózes, a másodikat Ezsdrás, s vele együtt utána még ötöt. R. Méír szavai szerint a Bölcsék [álláspontja]: Vele együtt még hetet. Kik készítették el [az Ezsdrás utániakat]? Simon az Igaz,¹² Jóhanán a Főpap, ők kettő-kettőt, Eljehoénaj ben Hakúf, Hanamel az egyiptomi, Jismáel ben Piabí, mindegyik egyet-egyet.

hétből... egyből] Az engesztelővíz elkészítéséhez minden ilyen újabb szertartás alkalmával fel kellett használni valamennyit minden megelőző veres tehén itt és külön edényekben őrzött hamvából. Végso esetben, ha a megelőző hét elégetett tehén hamuja nem állt rendelkezésre, azaz elfogyott, akkor

¹¹ Ld. 9. lábjegyzet.

¹² A rabbinikus hagyomány szerint Simon az Igaz (Kr. e. 310–291 vagy 300–273) volt az első farizeus.

meg kellett elégedni annyival, amennyi volt. Legvégső esetben egy is elfogadható volt.

Az elsőt Mózes] A hagyomány szerint a Mózes által készített hamu nem fogyott el soha, s a tizedik tehén elégetésekor ezt fogják használni, mert ez a Messiás érkezésekor fog megtörténni (NumR 19,6).

Simon az Igaz [...] Jismáel ben Pianí.] Simon az Igaz az első főpap Ezsdrás után, a Talmud szerint ezt a tisztséget negyven évig töltötte be (bJóm 9a). Egyebet nem lehet tudni róluk.

Jóhanán] A Második Templom idejének második felében volt főpap, a hagyomány szerint nyolcvan esztendeig (bJóm 9a); de más források szerint a Talmud itt a hasmoneusi kor összes főpapjának együttes szolgálati idejéről beszél. Amikor a Misna Jóhanán főpapot – összesen négyszer – említi, az I. Jóhanán Hirkanoszt jelöli (Kr. u. 134–104).

Eljeboénaj ben Hakáf, Hanamel az egyiptomi] A két név csak ebben a misnában fordul elő, semmi többet nem tudunk róluk.

III/6

Egy rámpát (כַּבֵּשׂ – *kaevæs*) építettek a Templomhegytől a Felkenetés hegyéig. Kőíveket kőívekre, ívenként pillérekre [építették az esetleges] mélyben lévő sírok[tól való félelem] miatt. A tehenet megégető pap[ok], a tehén és minden segítőjük ezen vonultak ki a Felkenetés hegyéig.

Egy rámpát [...] a Felkenetés hegyéig] Az áldozatot az Olajfák Hegyének keleti oldalán mutatták be, mert onnan látni lehetett a הִיכָל – *hékál* bejáratát.

ívenként pillérekre] Hasonlóan a mai völgyhidakhoz: alsó fele viszonylag magas, boltíves lábakon állhatott, amelyre egy ugyanilyen kisebbet helyeztek, két oldalán korláttal. (Legalábbis a modern kommentátorok elképzelése szerint).

minden segítőjük] Például azok, akik a tehenet vezették.

III / 7

Ha a tehén nem akart kimenni, nem vezették ki egy másik fekete színűvel együtt, nehogy [az eretnekek/szadduceusok] azt mondhassák: Egy feketét vágtak le, nem pedig egy vereset, azaz kettőt vágtak le. Rabbi ezt mondja: Nem ez az oka, hanem hogy meg van írva: *vitesse ki azt a táboron kívül* (4Móz 19,3), azaz [csak

a vereset] egyedül. Izráel vénei gyalog mentek a Felkenetés hegyéig, ahol egy [rituális] fürdő volt. Megtisztították a tehenet elégető papot a szaduceusok miatt, nehogy azt mondhassák: Olyat készítettek fel, aki csak a napszálltával válik [rituálisan] tisztává.

Rabbi] Az Ms Cambridge és a nyomtatott kiadás (Albeck) szerint: R. Jószi, a többieknél, R. Jehúda ha-Nászi – a Fejedelem – ötödik generációs tanna, a Misna szerkesztője.¹³

Izráel vénei gyalog mentek] A Nagy Szanhedrin tagjai. Nem a rámpán, hanem a természetes gyalogúton.

III/8

Ráhelyezték a kezüket [a papra], s így szóltak hozzá: Uram, Főpap, merülj alá egyszer! Lement, alámerült, felbukkant, feljött s megszáritkozott. [Különböző] faanyagok voltak odakészítve: Cédrus, [erdei]fenyő, ciprus[darabok] és [legallyazott és lecsiszolt] fügefafa. Egyfajta tornyot készítettek ezekből, és annak nyugatra [néző] elülső oldalára nyílást vágtak.

Uram, Főpap] Szokás szerint ezt és a nagy engesztelőnap áldozatát a mindenkori főpap mutatta be (mPar IV,1; mJóm I,3).

nyugatra [néző] elülső oldalára nyílást vágtak] A Templomtér irányába. A nyílás biztosította a levegőt a könnyebb égéshez.

III/9

A tehenet egy sásból készített kötéllel kötötték meg, és felhelyezték a [fa]rakásra. Fejével délnek, az arcával nyugatnak. A pap keleten állt, és arcát nyugat felé fordította. Jobb kezével vágott, a ballal pedig [a vért] fogta fel. R. Jehúda¹⁴ ezt mondja: Ballal fogja fel s utána tölti át a vért jobba.

Jobbjával [végzi] a meghintést, majd, alámerül. Hétszer [végzi el] a meghintést a Szentek Szentje irányába. Minden meghintés után újra [a vérbe] meríti [az ujját]. Amint a meghintés befejeződik, a kezét megtörli a tehénben, leszáll [a farakásról], s fügefadarabbal meggyújtja a tüzet. R. Akiba¹⁵ ezt mondja: [Nem fügefadarabbal, hanem] pálmaággal.

¹³ Jehudá Ha-Nászi (vagy I. Jehudá. 135–217). A tannák ötödik nemzedéke kb. 165–200 között munkálkodott.

¹⁴ Rabbi Jehúda ben Élaj (sz. 110 körül), negyedik generációs tanna.

¹⁵ R. Akiba harmadik generációs tanna.

a kezét megtörli a tehénben] Azért, hogy a 4Móz 19,5 értelmében a megmaradt vér is elégethető legyen.

pálmaággal] R. Akiva szerint a meggyújtáshoz nem az odakészített fügefadarabokból kell egyet felhasználni.

III/10

Amint [a melegtől a tehén] széthasad, megáll [a pap] az üregeken kívül, kézbe veszi a cédrusfa darabot, az izsópot és a karmazsint, s megkérdezi [Izráel véneitől]: Ciprusfa darab-e ez a ciprusfa darab, izsóp-e ez az izsóp és karmazsin-e ez a karmazsin? Mindháromról háromszor [kérdézi ezt]. [Izráel vénei pedig] ezt mondják neki: Igen, igen, igen!

az üregeken kívül] Az elégetéshez szükséges fát egy kivájt boltív alatt tárolták.

Ciprusfa darab -e ez a ciprusfa darab stb.] Az alkalmasság megerősítésére és az esetleg nem felfedezett hiba elkerülésére szolgáló utolsó lépés.

III/11

[A pap] begöngyöli ezeket a karmazsin maradékába, és a [tehén belsejében égő] tűzbe veti. Ha elégett [a tehén], szétverik [a maradékot] botokkal, és [fából készült] szitával megrostálják. R. Jismáel¹⁶ ezt mondja: Kőből készült kalapácsokkal és szitákkal végzik ezt. Ha fekete salak van [a hamu] tetején, összetörik azt, ha nincs [hamu], akkor úgy hagyják. A csontokat mindenképpen összetörik. [A hamut] háromfelé osztják: Egy részt a sáncaba visznek, egyet a Felkenetés hegyén helyeznek el, egyet pedig felosztanak a papi [őr]csoportok között.

mindenképpen összetörik] A 4Móz 19 nem írja elő a csontok elégetését.

egy részt a sánca] א היל – *hél* pontos fordítása bizonytalan. Legmegfelelőbbnek tűnik az árok, ez a mMid II,3 szerint tíz könyök (kb. 4,5 m) széles volt, és a szent (a Templom tér, ahova csak izraeli férfiak és nők léphettek be) és a profán terület (Templomhegy) elválasztására szolgált. Az asszonyok udvarának bejáratához közel őrizték a hamut (tPar III,3).

a Felkenetés hegyén helyeznek el] Az egész nép megtisztításához, például az engesztelődőnapon.

¹⁶ R. Jismáel, aki a 2. században élt ötödik generációs tanna.

papi [őr]csoportok között] Arra az esetre, ha közülük valaki tetem érintése által lenne tisztátalanná. A tisztulás szertartásának nem kellett kizárólagosan a Templom épületében végbemennie, lehetett a papok jeruzsálemi lakóhelyén is. Ennek okáról a későbbi magyarázók (Maimonidesz, Rási) elmentés véleményen vannak.

XII/1

Ha az izsóp rövid[nek bizonyul, hossza], megnövelhető egy fonállal/zsinórral (טור – *hút*) vagy nád[szál]lal, és így bemezíthető. Kihúzva, [magát] az izsópot kell megmarkolni, [s a megtisztítandót ezzel] a vízzel meghinteni. R. Jehúda és R. Simon [erről] ezt mondják: „Ahogyan a meghintés az izsópot [megmarkolásával] történik, ugyanúgy a bemezítés is.”¹⁷

Ha az izsópot rövid[nek bizonyul]] Az elkészített vizet szűk szájú edényben szállították, így az emberi kéz nem férhetett bele. Megtörténhetett, hogy már csak az edény alján volt víz, ezért az izsópot nem érhetett bele a folyadékba.

nádszál] Inkább vessző, amelyre szálakat csavarnak, hogy azokat összefogják. A vessző nyélként, illetve hosszabbításként szolgál.

XII/2

Ha a meghintés után kétség [merül fel afelől], hogy a víz [esetleg] a fonálról, a nádszálról vagy a virágkehelyről/bimbóról (גבעול – *gib ol*) származik-e, akkor a meghintés érvénytelen. Ha két edény meghintésekor kétséges, hogy mindkettőt sikerült-e meghinteni, vagy hogy vajon a tisztítóvíz az egyik edény után a másikat is elérte-e, akkor a meghintés érvénytelen. Ha egy tű (מחט – *mahat*) fekszik egy cserépdarabon, és kétséges, hogy a víz a tűt vagy a cserepet érte-e el, vagy [csak] a tűt, akkor a meghintés érvénytelen. Egy keskeny szájú korsóval [az eljárás] a szokásos módon történik: bemezítés és kihúzás. R. Jehúda mondja: „Az első meghintés [érvényes].” A[z edényben lévő] kevés víz esetében [az izsópot] bemártva és kihúzva még akkor is meghinthető, ha csupán a bimbó éri a vizet, de csak akkor, ha a bimbó nem szívja fel (ספג – *sáfag*¹⁸) azt. Ha valaki előlről szándékozott meghinteni [valamit], de hátulról hintette meg [azt], akkor [az eljárás]

¹⁷ Vagyis ehhez semmi egyéb eszközt nem szabad használni. A későbbi magyarázók elvetették ezt a véleményt.

¹⁸ ספג – „kiszárad”, a görög σπόγγος spongos – „szivacs” átvétele. A pontozatlan forma (ספג) egyaránt lehet qal: *jispog*; vagy nífal: *j'sappag*. A cselekvés intenzitását tekintetve inkább pi'él.

rás] érvénytelen; ha pedig előlről [akarta], de a [víz annak] oldalát érte, az [eljárás] érvényes. Ha embert hint meg, akár annak tudtával, akár tudta nélkül, az érvényes. [Egyszerre csak] egy embert és egy edényt [kell meghinteni, még ha] száz van is.

a szokásos módon történik] Tehát nem kell félni attól, hogy a kihúzásnál az izsóp összenyomódik a szűk nyílás miatt, kipréseli magából a folyadékot, s így lehetetlenné válik a meghintés.

Az első meghintés [érvényes].] R. Jehúda álláspontja szerint mégis reális a veszély, ezért csak az első meghintés érvényes, a továbbiakban pedig újra kell mártani.

akkor [az eljárás] *érvénytelen*] Azért, mivel a szándék és a kivitelezés nem fed egymást.

XII/3

Ha valaki olyat szándékozik meghinteni, amely átveszi a tisztátalanságot, és [helyette] olyan valamit hint meg, amely nem veszi át azt, ne ismétlje meg [a meghintést] még akkor sem, ha [még van víz] az izsópon. Ha valaki olyan valamit szándékozik meghinteni, amely nem veszi át a tisztátalanságot, és [helyette] olyan valamit hint meg, amely átveszi azt, [akkor a meghintést] ismétlje meg. Ha egy embert szándékozik meghinteni, és helyette egy barommal teszi [ezt], ha [még volna is víz] az izsópon, a meghintést ne ismétlje meg. Ha egy barmot szándékozik meghinteni, s helyette egy emberrel teszi, ha [még volna víz] az izsópon, a meghintést ismétlje meg. Az [izsópról] lecseppenő víz [is] érvényes, ezért [éppúgy] tisztátalanná tesz, mint maga a vétekáldozati víz.

tisztátalanná tesz, mint maga a vétekáldozati víz] Az elkészített víz azért teszi tisztátalanná azokat, akik érintik, vagy odébb viszik, mert ez a cselekedet nem áll elsődleges kapcsolatban a meghintéssel.

XII/4

Ha valaki ilyen [elkészített] vízzel – egy falfülkéből – közterület felé fordulva végzi a meghintést, s a [tisztátalan] meghintett ezután a Templomba megy, és a víz alkalmatlannak bizonyul, akkor ne áldozzon. Ha valaki egy privát falfülkéből egy [tisztátalan] valakit hint meg, s a meghintett ezután a Templomba megy, és a víz alkalmatlannak bizonyul, akkor áldozzon. A főpap azonban, akár köz- vagy privát falfülkéből [elkészített vízzel történik ez vele], mentes mindettől, mivel a főpap sosem vétkes, amikor a Templomba és a Szentélybe lép be. Ha valaki

a közterület[re] néző falfülke előtt elcsúszik [a kiöntött víz miatt], de felkel [és továbbmegy], akkor nem kell tartózkodnia [a Templomba meneteltől és az áldozat bemutatásától], mert [a Bölcsék] kijelentették: „Az a víz, amely betöltötte a parancsot, nem tesz tisztátalanná.”

A szöveg nehezen értelmezhető. Két falba vájt fülkét/beugrót különböztet meg: *מַחְלוֹן שֶׁל רַבִּים* – (*mē*)*ħallôn šæl rabbím* – sokak/közösség falfülkéjéből, azaz használatára mindenki jogosult, nyilvános. *מַחְלוֹן שֶׁל יְהוּד* – (*mē*)*ħallôn šæl jáhíd* – „egy [tulajdonoshoz tartozó] falfülkéből”.

egy falfülkéből – a közterület felé fordulva végzi a meghintést [...] akkor ne áldozzon] Ebben az esetben – mivel a víz mindenki számára hozzáférhető, fennáll a veszély, hogy például egy állat feldönti és beleiszik.

„Az a víz, amely betöltötte a parancsot, nem tesz tisztátalanná.”] A meghintés befejezése után a víz „semlegessé” válik, és már nem okoz újabb tisztátalanságot.

Ha valaki egy privát falfülkéből [...] akkor áldozzon] Ebben az esetben a víz egy személy tulajdona, és így sokkal kisebb a veszély az alkalmatlanná válásra.

XII/5

Ha egy [rituálisan] tiszta [személy tisztátalan] fejszét visz a ruhája szárnyában (vö. Hag 2,12), és meghintik őt, akkor [ő maga] tiszta [marad], feltéve, hogy van elegendő víz a meghintéshez. Mekkora mennyiségű víz elegendő a meghintéshez? Annyi, amennyibe a [iz szóp bimbóit bele lehet mártani, s azután [a szükséges dolgot] meg lehet hinteni. R. Jehúda mondja: „Úgy kell tekinteni, mintha az izsóp ércből lenne.”

Ha egy [rituálisan] tiszta [személy tisztátalan] fejszét [...] [ő maga] tiszta [marad]] Bár fogja a fejszét, ruhája megakadályozza, hogy teste átvegye a tisztátalanságot.

tiszta [marad]] A fejsze mint a tisztátalanság elsődleges forrása (*אב הטומאה* – ‘*av haṭṭûm^e’á*) a ruhát tisztátalanná teszi, de így a ruha a tisztátalanság első fokozata (*רשון לטומאה* – *rišôn l^eṭûm^e’á*) alá esik, így az az emberre nem vihető át.

mintha az izsóp ércből lenne] *אזוב של נהשת* – ‘*êzôv šæl n^eħošet*. Azaz: a bemártáskor nem lenne képes magába szívni a nedvességből, így biztosan maradna elég folyadék a meghintéshez.

XII/6

Akit tisztátalan izsóppal hintenek meg, még ha akkora is, mint egy tojás, annál érvénytelen a víz és a meghintés is. Ha [az izsó] kisebb egy tojásnál, akkor a víz érvényes, de a meghintés érvénytelen. A meghintett tisztátalanná teszi a szomszédját, és ő is a maga szomszédját, még ha százan vannak is.

tisztátalan izsóppal] באזוב טמא – *be'ézov támé'*. Olyan izsó, amelyet eredetileg nem ehhez a szertartáshoz szántak, s esetleg tisztátalan. Például kertből szedték étkezési célra, és közben tisztátalanná válhatott az öntözés során. A lehetséges eseteket lásd az mPar XI,8-ban.

még ha akkora is, mint egy tojás] Az izsó akkor tesz tisztátalanná, ha legalább tojás nagyságú, az ennél kisebb nem (mPar XI,3).

még ha százan vannak is] Ez a késői rabbinikus szigorítás ellentétben áll azzal a szabállyal, hogy az elsődleges tisztátalanság (אב הטומאה – *'av hattúm^e'á*) érintkezve mással, annak már csak alacsonyabb fokozatú tisztátalanságot közvetít, egytől (רשון לטומא – *rišón l^etúm^e'á*) négy fokozatig. A szigorítás egyetlen célja: a víz érintetlenségének megőrzése.

XII/7

(Ms Kaufmann I,8)

Az, aki [rituálisan] tiszta [a bűnázozati víz által], és a kezét tisztátalanná teszi, tisztátalanná teszi a testét is, tisztátalanná teszi a szomszédját, és ő is a maga szomszédját, még ha százan vannak is.

tiszta [a bűnázozati víz által]] Megtisztította magát, s ezután tartózkodott minden tisztátalanságtól, hogy alkalmas legyen a víz elkészítésére és a meghintésre.

XII,8

(Ms Kaufmann I,7)

Ha egy tisztulóvizet tartalmazó palack kívülről tisztátalanná válik, akkor a belseje is az lesz, és tisztátalanná teszi a mellette lévő, s az is a mellette lévő, még ha százan vannak is. A csengő és annak nyelve, egy [nem szétválasztható] pár, a vessző [sem választható el] a vetélőszálaktól. Nem hintik meg [külön] sem a nyelet, sem pedig a csapokat, hanem együtt számítanak meghintettnek. A bölcső bőre és a csap, amelyhez hozzáerősítették, egynek számít, de a [bölcsőben lévő] alátéttel nem, sem a tisztaság, sem pedig tisztátalanság kérdésében. Az

edényen lévő fogantyúk egynek számítanak az [edénnyel]. R. Jochanán ben Núri¹⁹ ezt mondja: „A belevájt [horony] is.”

egy [nem szétválasztható] *pár*] Ezek összetartoznak rituális szempontból, s ezért így kezelendők a megtisztulás tekintetében is. A XII,10-ben – mint a rabbinikus irodalomban számtalanszor – a Hillél és Sammáj házá-
nak/irányzatánk véleménye csap össze: az előbbi általában az enyhébb, míg az utóbbi a rigorózusabb álláspontot képviseli.

XII,9

A tisztátalanság kérdésében [egy] egy[ség]nek számít a málhásnyereg és a rajta lévő kosarak, a cséplőgép és annak fedele, a hordágy és fogantyúi, az utazók ivótülkei, a kulcs és az azon lévő lánc, az összetekert mosott ruhák, a vegyes alapanyagokból szövött ruha; de nem számít [egy] egy[ség]nek a tisztaság vonatkozásában.

XII,10

A melegítő [edény] fedele, amely láncsal kapcsolódik [az edényhez]. Sammáj háza ezt mondja: „Egybe tartoznak a tisztátalanságra nézve, de nem a meghintésre.” Hillél háza pedig ezt [mondja]: „Ha a melegítő [edényt] meghintik, akkor [meghintették] a fedelét is, de ha [csak] a fedelet, azzal a melegítő [edényt] nem [hintették meg]. Mindenki alkalmas a meghintés elvégzésére, kivéve azt, akinek nemét nem lehet meghatározni: a hermafrodita. [Valamint] az asszony és az értelemmel még nem rendelkező gyermek. Az asszony segíthet a férjének, ha az végzi a meghintést: az asszony tart[hat]ja a vizet, a férfi pedig beme-
rít és meghint. Ha azonban az asszony [eközben] megtámasztja a férfi kezét, akkor [a meghintés] érvénytelen.”

a hermafrodita. [Valamint] *az asszony, és az értelemmel még nem rendelkező gyermek.*] A Misna Hagiga traktátusa ezt a három *kategóriát* is felsorolja azok között, akik fel vannak mentve a zarándokünnepen való kötelező megje-
lenés alól (mHag I,1).

az asszony pedig tart[hat]ja a vizet] Az asszony sohasem végezheti a meghintést, viszont minden szükségeset kézbe adhat a férjének.

megtámasztja a férfi kezét] Így már aktív részese a cselekménynek, különösen, ha ez a beme-
rítéskor történik.

¹⁹ Jochanán ben Núri, a kiemelkedő háláchista II. Gamliel († 114) és Akiva (50–135) tanítványa.

XII,11

Ha valaki az izsópot nappal mártja be, és a meghintést is [nappal végzi], akkor az [eljárás] érvényes; ha viszont a bemártás nappal, a meghintés pedig éjjel történik, akkor érvénytelen. Azonban saját maga [rituális fürdőben történt megtisztítása után] bemárthatja [a következő] napon, és meghintheti éjjel; de ha nem hinti meg napkeltéig, akkor minden [meghintés], amely pirkadat után történt, érvényes.

bemárthatja [a következő] napon, és meghintheti éjjel] Ha valaki tisztátalanság miatt nem végezheti el a meghintést a hetedik napon, akkor rituális fürdő után érvényesen megteheti a nyolcadikon.

Miután a *Széfér Habinnúk* (ספר ההנוך – *šéfær haḥinnúk*) részletesen összefoglalja a szentírási és a rabbinikus álláspontokat, valami olyasmit is megemlít, amelynek a Misna műfajánál és szándékánál fogva nem szentel figyelmet, és már-már a misztika körébe tartozik. A 397. § második bekezdésében ezt írja: „[...] ennél a parancsnál mindkét kezemből kimegy az erő, s félek megnyitni számat akárcsak egyszerű magyarázatra is. Hiszen látom, hogy Bölcsseink – áldott legyen emlékezetük! – titkainak mélységét és jelentőségének nagyságát részletesen kifejtették, amikor azt mondták, hogy Salamon király nagy bölcsességében a Tóra minden fundamentumát megismerte, kivéve ezt a [parancsolatot], amelyről ezt mondta: *Már azt gondoltam, hogy bölcs vagyok, pedig távol voltam tőle* (Préd 7,23). R. Tanhúma így szól midrásában: „R. Jószi ezt mondja: »A Szent – áldott Ő! – így szólt Mózeshez: Neked jelentem ki a [veres] tehén [titkának] magyarázatát, de másnak nem.«”

Széfér Habinnúk (ספר ההנוך – *šéfær haḥinnúk*)] A könyv a 613 vallási parancs (מצוות – *mišvot*) magyarázata. A hagyomány egy 16. századi hivatkozás alapján tulajdonítja a művet a barcelonai R. Aharon Lévinek (1235–kb. 1290). A Huqqat hetiszakaszban három parancs (397–399. §) magyarázatát adja: A veres tehén, halott általi tisztátalanság, a tisztítóvíz.

Neked jelentem ki a [veres] tehén [titkának] magyarázatát] טעם – *ta’am*, azaz titkát/értelmét. Ezt támogatja, ha a „jelentem ki” kifejezést (אני מגלה – *’ani mēgallæ*) a „leleplezés” szóval fordítjuk és értelmezzük.

E rendelkezéseket bibliai szöveg a Tóra rendeleteinek (זאת הקת התורה – *zo ’t huqqat hattôrâ*) nevezi. A kifejezés olyan isteni parancsot jelent a hagyományos zsidó magyarázók szerint, amelynek nincs racionális magyarázata, s ilyenként szükségtelen okát és magyarázatát keresünk, mivel enélkül követelnek feltétlen engedelmességet. A veres tehén hamvának elrendelése ennek igen jellemző pél-

dája. Valójában egy ellentmondást kell[ene] feloldani: a szertartás a tisztátalanság megszüntetésére szolgál közösségi és egyéni szinten, ugyanakkor akik részt vesznek a tehen elégetésében és a tisztítóvíz elkészítésében, mind tisztátalanná válnak és maradnak estig. A tisztátalan tisztává, s a rituálisan tiszta pedig tisztátalanná válik, hiszen másképpen nem is vehetne részt ebben. Ezt a gondolatmenetet az úgynevezett nagy midrások is megőrizték a veres tehen mellett, és többek között ide sorolták a bűnbak szertartását is (3Móz 16,7–10). A NumR XIX,7-ben R. Jóhanán ben Zakkaj²⁰ odáig megy egy pogány ellenvetésére, hogy az eszközök hatástalanságáról beszél, és minden eredményt az Örökkévalóra vezet vissza. A midrásrészlet így hangzik:

„Egy pogány ezt kérdezte Jóhanán ben Zakkajtól: »Az, amit tesztek [tiszt]a varázslás! Előhoztok egy tehenet, megégetitek, szétmorzsoljátok. Fogjátok a hamut [összekeveritek a vízzel], s ha valakit egy tetem tisztátalanná tesz, két-három cseppel meghintitek őt, s így szóltok hozzá: Tiszta vagy!« A rabbi megkérdezte: »Téged sosem szállt meg gonosz lélek egész életed folyamán?« Az így felelt: »Nem!« »Nem is láttál olyan valakit, akit gonosz lélek szállt meg?« »De igen!« – felelte a pogány. » Ilyenkor mit tesztek vele?« »Szedünk gyökereket és füstölünk alatta, öntünk rá tiszta vizet, s [a gonosz lélek] elmenekül.« »Hallod-e, amit beszélsz? Ugyanez igaz a tisztátalanság lelkére is, amint meg van írva: *A prófétákat és a fertelmes lelket is kiszaggatom e földről* (Zak 13,2). Meghintjük és elmenekül.« Amikor a pogány eltávozott, a tanítványai megkérdezték: »Mester, ezt egy nád-szállal elkergetted, de mit felelsz nekünk?« A Rabbi így szólt: »Életetekre! A halott nem tesz tisztátalanná, s a víz nem tisztít meg! Az Örökkévaló azonban ezt mondta: *Rendeletem hoztam, rendelkezést adtam, nem engedem, hogy rendelésemet áthágjad, mert meg van írva: Ez a törvény rendelkezése.*« (4Móz 19,1)»

Egy pogány] עבד כוכבים – ‘*ovéd kókávím* – „a csillagok szolgája/imádója”. Itt az ‘*ovéd*, akárcsak a rabbinikus irodalom számos helyén, kultikus szolgálót jelent, s a teljes kifejezés általánosan a bálványimádókat jelöli.

Felhasznált irodalom

- Albeck, H. A.: *ששה סדרי משנה* Debír, Tel Aviv 1988.
 Blackman, Philip: *Mishnayoth. Volume 6. Order Tabaroth*. 3rd ed. Judaica Press, New York 1965.
 Correns, Dietrich: *Die Mischna. Das grundlegende enzyklopädische Regelwerk rabbinischer Tradition*. Marix Verlag, Wiesbaden 2005.

²⁰ Jóhanán ben Zakkaj (kb. 30–90) első generációs (kb. 10 és 80 között) tanna.

- Krupp, Michael (Hrsg.): *Die Mischna. Band 6. Ordnung: Toharot – Reine Dinge*. [6,4] *Para – Rote Kuh*. Bearb. von Gabriele Penka. Lee Achim Sefarim, Ein Karem–Jerusalem 2014.
- Siegfried, C. – Rabe, Johann Jacob. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 27 (1888), 78. [Online-Version]; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd124016510.html#adbcontent> (2020. okt. 12.)
- שישה סדרי משנה *The Mishnah elucidated: A Phrase-by-phrase Interpretive Translation with Basic Commentary*. Mesorah Publications, Brooklyn, NY 2014.

* * *

Der Para-Traktat der Mischna erklärt unter dem Titel die „Die rote Kuh“ die Bestimmungen bezüglich 4 Mose 19. Nach einer kurzen Einleitung folgt die Übersetzung von drei Kapiteln mit kurzen Sacherklärungen. Dies ist die erste ungarische Übersetzung des Textes.

Schlüsselwörter: Mischna, Para-Traktat, Unreinheit, Läuterung (Reinigung).